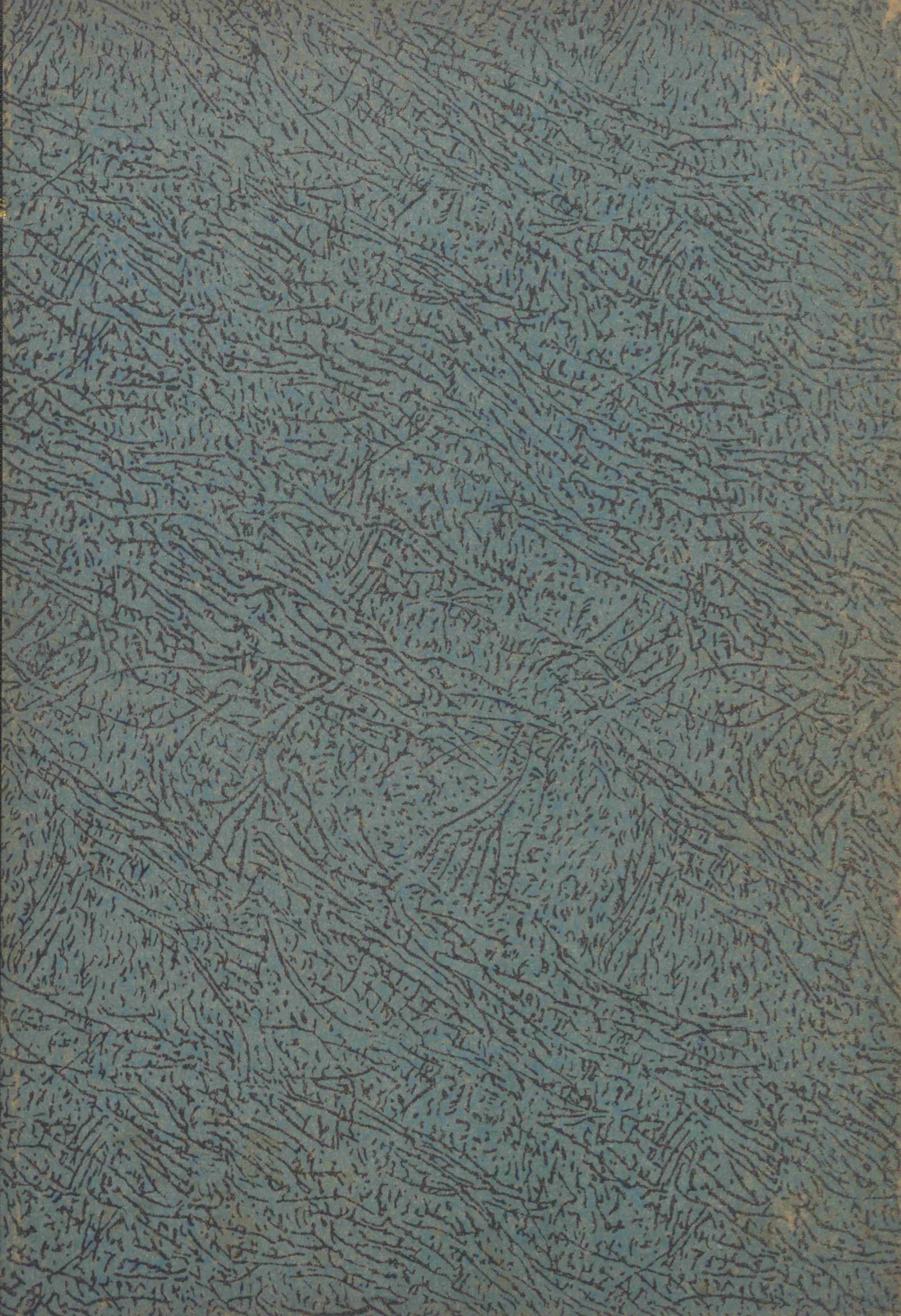

TEZ

2502

3416

Ces. 3416

Bay. 2500

ZEYTİNBURNU GECEKONDULARININ KURULUŞU VE

USTA TEŞKİLATLARI .

Tekin Kurucu

5343

Sosyal Antropoloji Bölümü

3416

Çiğdem Hanım
A. Paşazade

İÇİNDEKİLER

Bölüm I

- 1- Coğrafik durumu
- 2- Tarihçesi
- 3- Gecekondu kurulmadan evvel arazinin kullanılışı
- 4- Zeytinburnu gecekonduları kurulmadan evvel, Osmaniye ve Kazlıçeşmede mesken durumu

Bölüm II İlk gecekondu ve 1947 - 1948 devresi

- 5- Örnek vakalar
a) Örnek vaka, b) Örnek vaka, c) Örnek vaka
d) Örnek vaka, e) Örnek vaka
- 6- 1947 - 1948 Arazinin işgali
- 7- 1947 - 1948 de gecekondu malzemeleri
- 8- 1947 - 1948 de gecekondu tipleri
- 9- 1947 - 1948 de gecekondu usta ve kalfaları
- 10- 1947 - 1948 devresine umumî bakış

Bölüm III 1948 - 1953 devresi

- 11- Örnek vakalar
a) Örnek vaka, b) Örnek vaka, c) Örnek vaka
d) Örnek vaka
- 12- 1948 - 1953 devresi arazinin işgali
a) Örnek vaka, b) Örnek vaka
- 13- 1948 - 1953 devresi gecekondu yapımında kullanılan malzemeler
- 14- 1948 - 1953 devresinde yapılan gecekonduların genel tipleri
- 15- 1948 - 1953 devresinde gecekondu yapımı, usta ve kalfalar
- 16- 1948 - 1953 devresine umumî bakış ve genel karakteri

Bölüm IV 1953 - 1960 devresi

- 17- Örnek vakalar
a) Örnek vaka, b) Örnek vaka, c) Örnek vaka d) Örnek vaka
- 18- 1953 - 1960 devresinde arazi işgali
- 19- 1953 - 1960 devresinde kullanılan malzemeler
- 20- 1953 - 1960 devresinde gecekondu tipleri
- 21- 1953 - 1960 devresinde gecekondu usta ve kalfaları
- 22- 1953 - 1960 devresine umumî bakış ve genel karakteri

Bölüm V 1960 - 1963 devresi

a) Bir idareci ile mülakat

23- 1960 - 1963 devresi arazi işgali

24- 1960 - 1963 de gecekonduda kullanılan malzemeler

25- 1960 - 1963 devresinde gecekondu tipleri

26- 1960 - 1963 devresinde usta ve kalfalar

27- 1960 - 1963 devresine umumî bakış ve genel karakteri

NETİCE

G İ R İ Ő

Bu etüd, İstanbuldaki gecekondu bölgelerinden biri olan Zeytinburnu gecekondualarının nasıl kurulduğunu, bina tiplerini ve bu binaların yapılmasında büyük payı olan usta teşkilatını anlatmak amacını gütmektedir.

1947 senesinde kurulmaya başlayan Zeytinburnu gecekonduaları, bu konu yönünden 4 devreye ayrılarak incelenmiştir. Her ne kadar 1947 den 1964 e kadar olan devre, Zeytinburnu gecekondualarının kuruluş devresi isede, bu 4 devrenin herbirinin , halkın psikolojisi ve bölgenin genel yapısı bakımından ayrı özellikleri vardır.

Kullanılan metod:

Etüdüün hazırlanması: 1962 senesi Şubat ayından, 1964 senesi Mart ayına kadar olan devrede, Zeytinburnu gecekonduu mintikasında, gözlem ve serbest mülakat yolu ile málumat toplanmıştır. Bu mülakatlardan bazıları, etüde taktim edilmiştir.

Çeşitli sebeplerle, bilgi alınan şahısların isimlerini açıklamak mahsurlu olduğundan, bu isimleri yazmamayı uygun buldum.

BÖLÜM I GECEKONDU SAHASINA UMUMİ BAKIŞ

1- Coğrafik durumu

Gecekondu bölgesi olan Zeytinburnu'nun hadutları: Doğuda İstanbul surları, güneyde İstanbul-Edirne tren yolu, batıda hipodrum, kuzeyde ise Londra asfaltı arasında kalan arazi, gecekondu bölgesidir. Arazi, fazla engebeli değildir. Deniz kenarında olan Zeytinburnunda toprak, kalker ve killi olup, inşaat ve gecekondu yapımına elverişlidir. Gecekondu kurmak için ayrıca toprağı tesviye etmeğe veya icabında temel atmak için taş çıkarmağa lüzum yoktur.

2- Tarihçesi

1880 senelerinde Ermeniler, burada bir Ermeni mahallesi kurmak için padişaha müracaat etmişler, padişah, o sırada mâliye - sinde büyük bir açığı kapıyan Ermeni vatandaşa lütuf olarak bunu kabul etmiş ve burada kurulacak mahallenin planları yapılmış, sonradan siyasi mülâhazalardan dolayı Osmanlı devleti buna müsaade etmemiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun geçirdiği harpler ve ekalliyetin harpler dolayısı ile Türkiyeden ayrılması neticesi, arazi uzun müddet kullanılmamış ve sahipleri tarafından unutulmuştur.

1933 den sonra, hipodrumdan Ermeni ve Rum hastahanelerine , kuzeyde Tepebağ'a kadar olan kısım, senelik 500 lira icarla erkaf idaresince bir şahsa icara verilmiştir. Bu şahıs, kendisi ve ortakları ile birlikte, arazinin büyük bir kısmını işlemiş ve hayvan yetiştirmiştir.

Gecekonduların kurulmağa başladığı 1947 senesinde araziye umumî bakış : Kuzeyde Mitat Paşa çiftliği, Valide Sultan çiftliği, Tepebağ ve Seyit Nizam, Arnavutlar tarafından ziraat ve hayvan - cılık için kullanılıyordu. Doğu kısmında Ermeni ve Rum hastahaneleri ve bunların vakfı olan araziler vardı ki, onların nezaretinde ziraat yapılıyordu.

Burada bulunan bu iki hastahanesinin kuruluşu 1780 ve 1800 senelerindedir.

Güney kısmında, Kazlıçeşme - ve eski Zeytinburnundan tren yolu ile bu saha ayrılmış. - Tren yolunun kuruluşu: 1875 -

Kazlıçeşme muntikası, deri ve dokuma sanayii, Zeytinburnu kısmında ise daha çok askeri bina ve tesisler bulunmaktadır.

Batısında hipodrom ve mera olarak kullanılan araziler vardı. Yine burada, bazı şahıslar arazi satın alarak bağcılık ve bahçe ziraati yapıyorlardı.

3- Gecekondu kurulmadan önce arazinin kullanılışı

Yenidoğan, Nuri Paşa, Sümer, Yeşiltepe, Telsiz, Şaban Ağa ve Tepebağ gecekondu mahallelerinin işgal ettiği saha (ki bu Bezmi Alem Valide Sultan çiftliğidir -Pertev Nihal Sultan-) 6.500.000 m² likdir. Zeytinburnu olarak, Topkapı Mektebi ve Kazlıçeşmeyi içerisine alan kazanın alanı 23.488.534 m² dir. Gecekondu sahasının büyük bir kısmı, evkaf ve hazineye aittir. Ermeni vakfı da bu arada arazinin büyük bir kısmını kaplar. Bunun dışında, şahıslara ait olan araziler, iktisap suretiyle bu şahıslara geçmiştir.

4- Zeytinburnu gecekonduları kurulmadan önce Osmaniyeye ve Kazlı - çeşmede mesken durumu

II.Cihan harbinden sonra Kazlıçeşmedeki deri sanayii büyük bir gelişme kaydetmiş; buraya buradaki dokuma sanayii ile birlikte büyük bir işçi kitlesi çekmiştir. Aynı durum Osmaniyeye için de olmuştur. Bakırköy bölgesindeki fabrikalarda çalışan işçiler Osmaniyeye oturduklarından, burada bir mesken sıkıntısı başgöstermişti. Sonradan Yunan iç harbinden kaçarak gelen Türklerin bir kısmında Osmaniyeye gelince, mesken sıkıntısı had safhaya gelmiş; buradaki ahırlar mesken olarak kullanılmaya başlanmıştır.

BÖLÜM II İLK GECEKONDULAR ve 1947 - 1948 DEVRESİ

5- Örnek vakalar

a) " Babam kördü, çalışmıyordu. Anam vardı. Ben henüz yetiş - miştim. At arabacılığında çaracılık yapıyordum. Çok fakirdik. Ye - meklerimizi fakirhanede yerdik. Svimiz yoktu, bir yere sığınmış - tık, onlar bizi oradan çıkardılar. Semtte fabrika duvarları kenarına barakalar kurup oturmuş birçok aile vardı. Muhtarlık, bizim sokakta kalmamıza üzülür ve baraka kurmamız için bize biraz para verdi. Biz önce bir duvar kenarına baraka kurduk, polis geldi yık - tı. Deniz kenarına yaptık, onu da yıktı ve beni karakola götürdü. Karakolda komser beni dövdü ve kendi emniyet muntikasında gecekon - du kurdurmayacağını söyledi. Muntikamın dışında ne yaparsan yap dedi ve bana Rum hastahanesi arkası Telsizlerin bulunduğu bölgeyi gösterdi. Enkazları topladık ve Rum hastahanesinin arkasında tar - la tarafında yol kenarına barakayı kurduk. Muhtar, bizim gibi ev - sizleri ve Kazlıçeşmede gecekondular kurmak isteyenleri buraya gönde - riyordu. 15-20 aile kadar olduk. Bu defa jandarmalar sıkıyıkırtımağa başladı. Bir gün jandarmalar geldi, gecekondulardan 10-15 kişi ka - dar alıp Samatya karakoluna götürdüler. Orada bizlere gecekondula - rı yıkmamızı söylediler. Bizler yıkmayacağımızı söyledik, falaka ile dövdüler. Bu böyle devam etmezdi. Kendimizi müdafaa ettirecek birisini bulmamız lâzımdı. Kazlıçeşmede Demokrat Parti başkanı ve işçi Sendikası başkanına durumumuzu anlattık. O da bir baraka kur - du. Artık tol kenarı bizim evlerimizi almaz oldu. Bütün komşular toplandık ve gecekondularımızı yulaf ekili tarlaya nakletmeye ka - rar verdik. Bu arazinin evkafa ait olduğu söylenirdi. Bundan kuv - vet alarak yulafları söküp gecekonduları tarlaya naklettik. Tarla - yı vakıflardan kiralayan adam geldi ve bize kızdı. Yalvardık, tar - laya daha fazla gecekondular kurdurmamak şartı ile gecekondularımıza dokunmayacağını söyledi".

Telsizde gecekonduların kurulmasından iki ay sonra, Yenidoğan gecekonduları kurulmağa başlamıştır.

b) " Mensucat Santralda işçi idim. Evleneli beş sene olmuştu. Yedikulede babalıgımın evinde oturuyordum. Ev dardı, sığmıyorduk. Kazandığım para ile kirada otursam aç kalacaktım. Zaten çok çocuk lu diye bana ev de vermiyorlardı. Durumum kötü idi, ben de gece - kondu kurmağa karar verdim. Durumu kayınpeder'e anlatıp ondan bi - raz para aldım. Gecekonduumu yaptığım yer çimenlikti, halk Pazarla - rı hava almaya buraya çıkardı. Fabrikaya yakın olduğu için Telsiz gecekondularından ayrı olarak bir gecekondu kuracaktım. Bir hafta önce geldim burada kerpiç kestim. Ertesi Cumartesi günde kerpiç - den barakamı kurdum. Başlangıçta muvaffak olmamaktan çok korktum Herkes benle alay ediyor, seni orada barındırmazlar diyorlardı. Ben de görürsünüz diyordum. Barınmayıp dönseydim, hem eşe dosta rezil olacaktım, hemde bütçemi doğrultamayacaktım. Bunun için her sora güğüs gerdim. Jandarmaya karşı geldim. Gecekonduumu kurduktan birkaç gün sonra, buralar da dolmağa başladı. Ondan sonra Jandar - manın karşısında yalnız kalmadım. "

c) " Osmaniyede oturuyordum. Telsiz ve Kazlıçeşmede gecekon - dular kuruluyormuş diye duyduk. Üç dört arkadaş, bir Pazar günü bu gecekondulara bakmağa gittik. Hoşumuza gitti, biz de birer ta - ne yapalım dedik. Bakırköy Sümerbank Bez Fabrikasında çalışıyor - duk. Orası bize uzak geldi. Araziyi dolaştık. Vargellerin batısını da tren yoluna doğru olan kısım hoşumuza gitti, ve gecekonduları - mızı burada kurmağa karar verdik. Biraz dal odunu alarak araziyi kendi aramızda taksim ettik ve gecekondularımızı burada kurduk . Jandarma ile çok uğraştık ama biz onları susturmasını bildik "

d) " Osmaniyede oturuyor, Bakırköy Orta Okulunda, vekil jim - nastik hocalığı yapıyordum. Meskene ihtiyacım vardı. Zeytinburnun da gecekonduların yapıldığını görünce, ben de gecekondu yapmağa karar verdim. Eskiden bu arazide ortakça olarak ziraat yapmışım, bir de kardeşim vardı, onun da evi yoktu. Bir akşam kardeşimle be - raber geldik. Bizim eskiden ektiğimiz tarla nadasmış, onun etrafı nı kazıklarla çevirdik ve kendi aramızda da ikiye böldük. Benim hissem 1200 m² kadar düğmüştü. Ben bu arazinin bir kenarına gece - kondumu kurdum, diğer kısımlarada ağaç diktim.

Hanımını bir türlü buraya getiremiyordus. Ben gecekonduda o - turmam diyordu. Altı ay sonra, gecekonduyu oturulabilir hâle ge - tirince, hanımı burada oturmağa râzı edebildim. Bu suretle, bende bir ev sahibi olmuştum " .

e) " Darphanede beş lira yevmiye ile çalışıyor, altı lira kira ilede Câmî avlusunda oturuyordum. Çocuklarım çoktu. Bir eve ihti - yacım vardı. Zeytinburnunda gecekonduların yapıldığını duymuşdum. Bir gün Zeytinburnu na geldim, gecekonduları dolaştım ve herkesden ayrı olmak için Yeşiltepe 53/1 - 53/2 - 54/1 in çevresini çevir - dim. Gecekonda benim için yabancı birşey değildi. İstanbulda ge - cekonduda oturuyordum. Ona benzer bir gecekonda yapmak için, İs - tanbulda tahta ve tenekeler getirdim, onunla ilk gecekondumu kur - dum. Sonra geceleri taş çıkarıp, bir gündüz taş ve çamurdan bir oda yaptım. Suyu, Veli Efendi den kovalarla kendim getirdim. Daha o zaman saka filan yoktu. Parayla, yalnız çivi, tahta ve çati i - çin muşamba aldım. Geri kalan herşeyi kendim yaptım. Gecekondumu yaparken jandarmalar geldi. Onları da usulü dairesinde savdım " .

6- 1947 - 1948 arazinin işgali

1947 senesinde gecekondular, aşağı yukarı sahayı kaplamıştı. Fakat saha tamamen gecekondularla dolmuş değildi. Gecekonda yap - mak için gelenler, bâzen herkesten uzak bir yerde geniş bir arâ - zi kaplıyorlardı. Fakat bu tuttukları arazinin hepsinden istifa - de etmiyorlardı. Genişçe bir arazi tutarken, ileride satarım dü - şünceside yoktu. Bir kısmı bu fazla arazisini bahçe olarak kulla - nıyor ve ağaçlandırmaya çalışıyordu. Bir kısmı ise, ileride bah - çe yaparım, tavuk beslerim, fazla arazi zarar vermez diye geniş bir yer tutuyordu. Tutulan arazinin etrafına kazıklar çakılarak, veya toprağı eşip bir kısmı hendek yapılarak hudutları belirti - liyordu.

7- 1947 - 1948 de gecekonda malzemeleri

a) Kerpiç: Toprak kazılır, su ile çamur haline getirilir, içerisine saman tozu atılır. Saman tozunun görevi, toprağın çat - lamamasını temin etmektir. Çamur biraz bekletilir. Sonra arkada resmi görülen kalıba dökülür. Çamur bu kalıp vasıtası ile şekil - lenir.

Kalıp çıkarılır. Bu suretle 10 cm derinlikte, ikisi 15 ikisi de 20 cm eninde ve 30 cm boyunda top rak kütleler meydana gelir. Bunlar kuruyunca tuğla gibi, inşaatta kullanılır.

b) Tahta: Umumiyetle yıkımcılardan, yıkılmış binalardan çıkan malzemelerdir. Ve en çok kullanılanı kamyon ambalaj sandığıdır. 1 tanesinin fiyatı 130 lira idi.

c) Pencere ve kapılar: Yıkımcılardan pazarlıkla temin edilirdi.

d) Teneke: Sokaklardan veya fabrikaların attığı teneke parçalarından temin edilir, buna para verilmezdi.

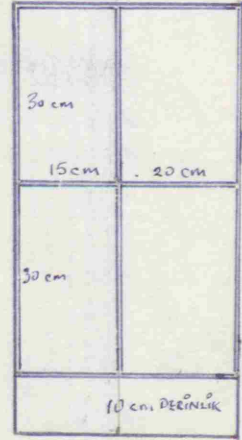
e) Ziftli muşamba: 1 top muşamba 10 m² lik olup 7-8 lira arasında idi.

8- 1947 - 1948 de gecekondü tipleri

Bu devrede gecekondulular barakalarını usumiyetle kendileri yapmışlar, kendisi yapamıyana da eş-dost, konu-konşu yardım etmiştir. Zâten bu ilk gecekonduların yapılmasında ihtisasa ihtiyac yoktu. Bütün gaye, ilk önce kanûni bir ikametgah yapabilmektir. Bu ise, iki kamyon ambalaj sandığından yapılmış bir tahta kulübe, topraktan kerpiç keserek yapılan büyücek bir kümes veya, kazıklar ve bunların yan ve üzerlerine kilim ve çarşaf kapamaktan ibaretti. Hâkim olan bina tipi, iki ambalaj sandığından ve üzeri ziftli muşamba ile kapatılmış kulübelerdirdi. Bu devre içerisinde tahminen 1000-1500 kadar gecekondü kurulmuştur.

9- 1947 - 1948 devresinde gecekondü usta ve kalfaları

Bu devrede halk, gecekondusunu kendisi kurduğu için böyle bir teşkilat yok. Ve hatta gecekonduların yapımında yevmiyeli olarak çalışan usta bile tutulmamıştır.

KERPIÇ KALIBI

10- 1947 - 1948 devresine umumî bakış

Gecekondulara ilk önce evsiz ve işsizler gelmiş, hemen akabinde Kazlıçeşme ve Osmaniyedeki fabrika işçileri akın etmiştir . Bu işçiler, para biriktirmiş insanlar değillerdi. İlk gecekondu - larına kururlarken, ev eşyalarına, hattâ elbiselerini satarak mal zeme temin etmişlerdir. Bu bölgedeki fabrikaların, gecekondu ha - reketini destekler bir hareketlerini görüyoruz. Ancak, avans isteyen işçisine 50 - 100 lira avans vermek suretiyle gecekondu ha - reketine iştirak etmiş oluyorlar.

İlk gecekondu yok kenarında sıralandığında, jandarma bu işi biraz hayretle karşılıyor. Gün geçtikçe yol kenarındaki gece - konduların çoğalması neticesi, jandarma duruma müdahale ediyor ve durum Fatih kaymakamına, oradan da Valiye bildiriliyor. Vali bu gecekondu yaktırmak istiyor fakat bu arzusunda muvaffak ola - mıyor, işe partililik giriyor yıkılamıyor. Buna karşılık, gecekon - du sahasının etrafına jandarma ile kuşatıyorlar ve gecekondu böl - gesine, inşaat malzemesinin dışında su dahi getirenlerin testile - rini kırıyorlar. Halkla jandarma arasında kavgalar oluyor, halk jandarmanın elinden silahını alıyor ve 1947 senesi kışı ve baharı bu kavgalarla geçiyor.

Jandarma tespit ettiği gecekondu iskan zaptı tutup bun - lara idarî mercülere gönderiyor. 1948 senesi Mayıs ayına doğru , bir Salı günü, bütün gecekondu yazılı ve şifahi olarak, ge - cekondularının Pazar günü yıkılacağı tebliğ olunuyor. Halk çok korkuyor.

İleri gelenler buna bir çare aramaya başlarlar. Gazete ya - zahanelerini dolandırırken bir gazeteci " sizin derdinize ancak Mec - lis Reisi deva olur, o fakir babasıdır, kendisi İstanbulda oturu - yor ona gidin " der. Onlar da meclis reisinin evine giderler, du - rumlarına anlatıp kendilerine yardımcı olmasına isterler. Meclis reisi Zeytinburnu gecekondu mantıkasına gelir. Halk, onun buraya geleceğini bildiği için, kendilerine acandıracak bir karşılama töreni hazırlar. Meclis reisinin arabası çamura saplanır, bu yüz - den arazinin içerisine giremez. Orada halkla biraz konuşur. Onla - ra, gecekondu yaktırmayacağını vad eder ve evlerinde güle güle oturmalarını diler.

Birkaç gün sonra radyo, gecekonduların yıkılmayacağını söyler.

Bu vaka ile Zeytinburnu gecekondularının mantıksal olarak yeni bir devir başlamış oluyor. Genel olarak yıkılmayacaklarına inanan gecekondular, ya veya bu sebepten dolayı, kendi gecekondularının yıkılma korkusunu hiç bir zaman atlatamamışlar ve bu şartlar altında gecekondularını tamir edip oturulabilir hale getirmeye çalışmışlardır.

BÖLÜM III 1948 - 1955 DEVRESİ

Zeytinburnu gecekondularını artık hükümet tarafından tanınmıştı. Hatta bazı hükümet mensupları, gecekonduların kurmak isteyen halk'a mâni olan görevli jandarmalara, vazifelerini yaptıklarından dolayı çıkışıyorlar, milleti rahat bırakın da dünyada bir mekân sahibi olsunlar diyorlardı.

Bu devirde gecekondular faaliyetleri iki yönlü olmuş, daha önce kurulan gecekondular daha düzeltilerek oturulabilir hâle getirilirken, bir yandan da sırasıyla gecekondular yapılmaya başlamıştır.

11- Örnek vakalar

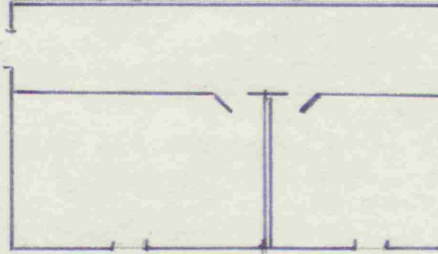
a) Oturacak yerim yoktu, gecekondulara karar verdim. Önce Mecidiye Köyü'ne gidecektim, orada çingeneleşme vardı. Daha önce Bakırköyde oturmuştum. Zeytinburnusunda gecekonduların kurulduğunu duydumca burayı tercih ettim. Bir arkadaşım da burada oturuyordu, gel dedi. Bir pazar günü Zeytinburnuna geldim, gördüm ve beğendim mesleğim ustalıkta, tüccarlara iş yapardım. Gecekondulara kursağımı tüccara söyledim, bana tahtaları bedava verdi. İki parça çatı, dört parça yanlar, bir pencere, bir kapı, iki parça tavan, iki parça da taban'ı çarşıda hazırladım. Ailemi ev eşyalarıyla önce bir arabaya yükledim. Zeytinburnusunda gecekondulara kursağım bu sahaya indirdim. Ailem tuhafı oldu. Sonra gittim gecekondunun hazır malzemelerini aldım geldim. 3-4 arkadaş bir saatte gecekonduyu kurduk, içerisine yerleştik. Jandarma geldi, yasak hemşerim dedi. Ne olacak dedim? Bağcavuş'a gideceğiz dedi. Ben evimde rahatım gi demem, hem ben sana 10 lira verdim 7,5 lira iade edecektin versem 7,5 lirayı dedim. O sırada bir kamyonla yeni bir gecekondular geldi. Jandarma omuzla meğgulken ben eve girdim. Bu suretle benim gecekondular kurulmuş oldu, sabit falan da tutulmadı. Sonra para buldukça tahtaların içinden tuğla işleyerek evimi büyüttüm.

b) 1949 da Şehremin de oturuyordum. Ev sahibi askerdi, ter his olunca evden çıkmak mecburiyetinde kaldım. Mesken buhranı vardı. Kiralar yüksekti. Altı aylık peşin 75 liralık bir yer buldum. Bu para bana çok geldi. Bu para ile Zeytinburnunda gecekonda yapabileceğimi düşündüm. Bir arkadaşım Zeytinburnunda oturuyordu , boş yer varmı? diye sordum. Yok dedi. 1-2 dönümlü 100-200 lira arasında dedi. Burada bir hâkim gecekonda kurmuş geniş bir arazi- si var, onun arazisine, sana bir gecekonda yapabiliriz dedi.

Bir hemşerimden taksitle kereste aldım, bunu Zeytinburna- n- daki arkadaşın evine koydum. Bir Cumartesi günü, fabrikadan arka- daşları topladım. Arkadaşın bahçesinde bir oda çaktık. Altı yok üstü muşamba idi. Odayı arkadaşlarla yükledik, hâkimin bahçesine koyduk. Jandarma ile daha önce anlaşmıştım. Hâkimin gecekondusuna bakanlar bize mâni olmağa çalıştılar. Jandarma geldi. Ben daha ün- ce anlaşmışım için bizi idare etti. Kavga gürültü, barakayı hâki- min arsasına yerleştirdik. Annemi, hemen gecekondunun içerisine bir yatak yapıp yatırdık. Bu suretle hem bir barakam, hem de 300 m² kadar bir arazim olmuştu. İki ay sonra, gecekonduyu ev hâline sokmak için bir usta ile anlaşım. Ustalık parası olarak 450 lira aldı. 7-8 günde üç yardımcısı ile evi yaptı.

Evin şekli : İki oda 3-4 lük, yüksekliği 2.80

Taş temel	2000
Kereste	4470
Tuğla	750
Diğer masraflar	300
Usta parası	<u>450</u>
	7970 T.L.

c) 1951 de Osmaniyede kira ile oturuyordum. Altmış lira haftalık alıyordum. Köylülerimizden birisi Zeytinburnunda gecekonda yapmıştı. Onun gecekondusunun yanında boş bir arsa vardı.

Altmış lira mukabilinde, parası taksitle 250 m² sini bana verdi. Kontraplaktan bir gecekonda kurdum. O zamanki gecekonducuların eline düşseydim gecekonduma kuramazdım. 3-4 defa muhit ve tanidik aramağa buraya geldim.

Gecekondu kullandığım malzeme ve fiyatları

14 kontraplak	-6-	84
2 top muşamba		20
6 yumurta tabutu		20
1 bağ çita		10
1 kg givi		2
3 kapılık tahta		10
5 lata		15
1 asma kilit		3
arabacıya		<u>5</u>
		169 T.L

Bunları Unkapan'ından aldım. Buraya geldiğimde cebimde 12,5 liram vardı. Tanıdığa gittim, 12,5 liram var, gecekondu malzemesini getirdim dedim, ustayı o buldu ve parasını da o verdi.

Üç saatte, usta, iki yardımcısı bir de ben gecekonduyu tamamladık ve gece içerisinde yattık. Sabahleyin kalktığımızda, gecekonduyunun yönü ters olmuş dediler. On kadar komşu toplanıp gecekonduyunun yönünü düzelttik. Saat 12 sıralarında jandarma geldi, ya kazağınız dediler, açıp kaldım. Daha önce, jandarmaya para verildiğini duymuştum. Jandarmayı kenara çektim ve 10 lira verdim, sabit tuttu ve arkadağlarını alıp gitti.

Sonradan gecekonduyu yavaş yavaş genişlettim. Ne kadar para sarfettiğimi bilemem, çünkü elime toplu para geçip de birden yapmadım. Kontraplaktan sonra tahta, sonra içerisinde bağdadi yaptık. Bağdadiden sonra evin etrafını birikette örme sureti ile genişlettik ve çatıyı büyüttük. Binanın temeli taş ve çamurdur.

d) " Gecekonduya ilk gelenlerdendim. Genişçe bir arazi tutmuştum. Önce kendi gecekonduyu yaptım. Zamanla arazi kalsadı, benim arsama talep olmağa başladılar. Birkaç tanesine gecekonduları ben yapıverdim, derken usta olduk çıktık. Yine böyle bir inşaat yaparken bir adam geldi, inşaatı 2-3 saat kadar seyretti. Yaptığımız gecekonduya beğenmiş, kendisi de gecekondu yaptırmak istiyormuş, yaparsınız dedi. Ben de yaparım dedim, 80 m² ye 3 oda 1 hol mutfak, WC, bodrumsuz bir kat, pencere ve kapı, beton tavan, üstü Marsilya kiremiti, elektrik su tesisatı, dış sıvası olmayın tuğla kum-kireç harçlı 5500 liraya pazarlık ettik. Herşey bana aitti . 3000 lirası peşin, geri kalanı da inşaat yarıya gelince alınacaktı.

Rüşveti hesaba katmadık. Rüşvetin sehede 5-6 defa salgını olurdu. Bu inşaat salgın sırasında değildi, gevşek zamana rastlamıştı. Onun için rüşfet vermedim.

Evin yapılışı: Temeli çizdik, temel yapılırken bütün malzemeyi temin ettim.(kamyonlarla 1 günde temin ettim). 50 cm derinlik ve 60 cm genişlikte temel kazdık. 20 m² taş 200 lira, üç kamyon kum 180 lira, iki ton kireç 120 lira, 4 m² kereste 800 lira, onikibin tuğla 720 lira, beş torba çimento 35 lira, yirmi kilo çivi 60lira dograma 500 lira, kapı pencere camı 150 lira, toprak kazmak için 100 lira, su 100 lira, elli kilo demir 20 lira, hela taşa ve künk ler 40 lira, bin beşyüz adet kiremit 375 lira.

Duvarın genişliği, bir tuğla boya ve bir tuğla eni kadardı. Evi 1,5 iş gününde, yani 15 saatte, 15 usta 5 amele ile 40 yevmiyeye tamamladım. Bunlara verdiğim para 400 lira kadardı. Ara vermeden 10 saatten sonra çalımağa devam edince, yevmiyeleri taze lendi. Evin yüksekliği 2.70 di. Kullandığım malzeme orta cinsti . Tavan ve taban kendisine aitti.

Bir başka inşaatı, dört duvar ve çatı, temel, tavan -pencere hesapta yoktu- iki oda bir sofa, işçiliği 800 liraya 7000 tuğla ile yaptık. Bunun inşaatı 3 gün sürdü. İki usta ve üç amele ile çalıştım, durum da zaten sıkışık değildi. Bana fazla para kal sın diye fazla adam tutmadım. Gündüzleri çalıştım. Jandarmalar ge lince, ev sahibi, hadi çocuklar alın şunu da buralarda gözükmeyin dedi, onlarda gitti. Ben paramı zaten peşin almıştım.

Zeytinburnunda 1949 dan 1953 e kadar 150 ye yakın bina yaptım. İş devamlı değildi. Her zaman jandarmayı susturmak mümkün olmuyordu. 1953 de araya bir de ocak başkanı girdi. Eskiden iş , kalfa ile jandarma arasında idi. 6188 sayılı kanun da çıkınca , gecekondulardaki evimide satıp buradana gittim. Zaten bir kaç ar kadaş da büyük inşaat yaparken, yapamadı, fazla baskı yaptılar . Artık Zeytinburnu gecekondularında bana eknek kalmamıştı.

12- 1948 - 1953 devresi arazinin işgali

Gecekonduların arazi işgalinin derecesini daha iyi anlayabilmek için, burada kendi arazilerinde ziraat yapan iki şahsın hatırasını anlatmak çok yerinde olur.

a) Gecekondulular, Zeytinburnuna sel halinde geldiler. Vilyette Vali Muavinine, tasarrufumuz altında bulunan arazide birkaç defa ekili mahsulü söktüler diye müracaat ettik. Arsanızı gecekonducuların tecavüzünden kurtarmak için iki jandarma tahsis ettik diye cevap geldi. Bir hafta sonra, gecekonducular evlerini taş temel ile yaptılar. Valiliğe bu kağıdın fotokopisini gönderdim, 1,5 sene sonra tahkikata geldiler. O zamana kadar arazi, çoktan tamamen işgal edilmiş durumda idi, ve döşüp gittiler.

b) Arazimin işgali üzerine o devrin Vâli ve Reisi Cumhuriyet'e telgraf çektim. Afrikanın Çat gölündeki kabile reisine müracaat etsem yine benim hakkımı korurdu. Vali geldi, arazime yapılan gecekonduları polis kuvveti ile yıktırdı. Sabahleyin yine yapmışlardı. Dokuz defa yıktırırsan, onuncu defa yine yaparsın dediler. Vâli polis dikti. Bir müddet sonra polis, halka mâni olamıyorum, beni de tehdit ediyorlar dedi.

Bütün gecekondu sahası işgal edilmiş değildi. Yeşiltepe ve Telsizde işgal edilebilecek arazi vardı. Fakat Muri Paşa, Sümer ve Yenidoğan da bütün arazi kapışılmış, boş yer kalmamıştı. Artık daha önce geniş arazi tutanlar, arazilerinin bir kısmını ya bedava (akra ba veya hemşerisine) veya az bir para karşılığında satıyorlardı.

Arsa, hudut kavgaları bu devrede başladı. Hudut sınıklarına çakılan çiteler içten olursa, o hudut direği gecekonducunun değil, sayet dıştan çakılmışsa, o hudut direğine kadar olan arazi hudut direği de dahil o gecekonducunun olduğu anlaşılırdı. Tutulan arazinin muhafazası, kaba kuvvet gösterisini icap ettiriyordu. Yoksa tuttuğun, hatta bir köşesine gecekondu yaptığın arazinin diğer köşesine, bir gece başka bir gecekondu barakası otururdu. Bazı gecekondulular, başlarına bu tip kaza gelmesin diye, bu devirde bu semtte bol olan eli boş serserilerden istifade ederek, kendi tuttukları arazileri muhafazaya çalışmışlardır. Bazı sahipli ve sahibi tarafından muhafaza edilmiş arazilere, bir gecede 100 ün üstünde gecekondu kurulmuş, sahibi bunlarla uğraşabilecek güçte ise, bir kaç gün sonra bu gecekonduların hepsi yakılmıştır.

15- 1948-1953 devresi gecekondü yapımında kullanılan malzemeler

Kalkerli kireç taşı: (Beyaz toprak) Bu havalide her mahallede bol miktarda beyaz toprak ocakları vardı. Bu maddenin özelliği, suda kolayca erimesi ve kuruduktan sonra çatlayıp dökülmemesi idi. İlk gecekondularda bol miktarda kullanılmıştır. Para ile temin edildiği zamanlar da ucuzdur. Kötü tarafı, su ile karşılaştınca hemen erimesidir. Bağdadi yapıda, taş ve molozların arası bununla dolurular. Bunun toprağı çatladığımda dolayı, sıva olarak duvarda kullanılamıyordu. Bu beyaz toprak, kumla karıştırılarak sıva yapımında kullanılmıştır. Taban yapımında da gecekondunun tabanı bununla doldurulur. Hamur haline getirildikten sonra düz bir şekilde toprağın üzerine 5-7 cm kalınlığında yayılır. Kuruyunca, topraktan daha az toz çıkarır. Badana olarak da kullanılmıştır. Badana için daha sıvı hâle getirilir. Bir bez veya fırça ile duvara sürülür. Kireç gibi elleri tahrip etmez. Gecekonducu bu malzemeyi kendisi kazar ve taşır. Veya tek at arabasından alır. Tek at arabasında satılan beyaz toprağın fiyatı 2 - 5 lira arasında değişmiştir.

Moloz ve küçük taş: Bunlar araziden sepet, teneke veya etekte toplanırdı. Gecekonduda moloz satışı yoktu.

Taş: Mithat, Bisanatan kalma mezarlar ve harabeler, toprağın altında bulunuyordu. Gecekonducu toprağı kazıp, bunları gecekondusunda kullanmıştır. Bu taşlar fazla değildi. Gecekondunun taş ihtiyacı, semtteki Mithat Paşa çiftliğindeki taş ocağından M^3 u 10 lira dan temin edilirdi. Bu arada, bazı inşaat taşları ve gecekondü bölgesinin yakınındaki kaldırım taşları da, gecekonducular tarafından gecekondü inşaatında kullanılmıştır.

Tuğla: Kırmızı topraktan yapılan bu madde semtte yoktu. Dışardan getirilen bu tuğlanın 1000 tanesi, 40-60 lira arasında temin edilirdi.

Kum: Kanyon 45-50 lira arasında temin edilmekte idi.

Kireç taşı: Kanyon 50-60 lira arasında satılırdı. Bu kireç taşı burada su ile birleştirilir ve inşaatlarda kumla çimento yerine karıştırılarak harç yapılırdı.

Kereste: M^3 u 180 lira ile 250 lira arasında satılmıştır.

Marsilya tipi kiremit: Tanesi 18 ile 30 kuruş arasında satılmıştır.

Çivi: Kilosu 150 ile 300 kuruş arasındadır.

Çimento: Torbası 6-8 lira arasında temin edilirdi.

Cam: M^2 si 12 - 20 lira arasında temin edilirdi.

Ziftli muşamba: 8 - 12 lira arasında satılmıştır. Topunun eni 102 cm, boyu ise 10 metrelikti.

Hela taşı: Tanesi 5 ile 8 lira arasında idi.

Merdiven taşı: M^2 si 8 ile 10 lira arasında idi.

İnşaat demiri: Kiloosu 35-45 kuruş arasında idi.

Doğrama kapı: M^2 si 10-15 lira arasında idi -camsis-

Kontraplak: 3 cm bir yaprak 120 x 240, 550 ile 700 kuruş kadardı.

1953 senesine kadar gecekondu yapısında kullanılan malzemeler bu kadardı. Fakat bunların dışında akla gelebilecek bir çok şeyler de inşaat malzemesi olarak kullanılmıştır. Toprak, kamyaz, odun, tenke hasır v.s....

Bunlar 1949 a kadar dışarıdan, yâni gecekondu bölgesinin dışından temin edilirdi. Bu tip malzemenin gecekondu bölgesine sokulması yasak edilmişti. Fakat bu yasak hiç bir fayda vermedi. 1949 dan sonra, bölgeye inşaat malzemesi satıcıları geldi ki, bunlarda gecekonduculardandı, veya burada sürümün fazla olduğunu gören ticaret adamları idi.

Yukarıda fiyatları gösterilen malzemeler, kullanılmamış malzemelerdi. Bunun dışında, ve gecekonducuların ucuz olduğundan dolayı almayı tercih ettikleri, yıkılmış eski binalardan çıkan malzemelerde, Yedikule ve Samatya bölgelerindeki yıkıcılardan temin edilerek, gecekondu inşaatında kullanılmıştır. Bunların fiyatları, pazarlığı bağlı idi.

14- 1948 - 1953 devresinde yapılan gecekonduların genel tipleri

1- Kâgir binalar

2- Ahşap binalar

3- Horasan tipli binalar

4- Kerpiç binalar

5- Tuğla-çamur, tuğla-harç binalar

6- Taş-çamur binalar

Gecekondular usuliyetle iki merhale atlatırlar. Bu merhaleler şunlardır.

* Kanuni mesken haline getirmek

" Kabilî mesken haline sokmak.

Bir yerin kanuni mesken olabilmesi için, orada herhangi bir insanın ikamet ediyor olması icap ediyor.

Bir yerin mesken olarak kabul edilmesi için , oturulan yerin şu şu ebatlarda, şu cins malzemeden yapılıyor diye bir kaydı yok. Bunu bilen gecekonducular, ikametgah olarak kullanacakları zamanın şartları ve ellerindeki malzemeye göre önce kanuni meskeni meydana getiriyorlardı. Bu devrede bu iş için tahta kullanılıyordu. Baraka, daha önce başka bir yerde yapılıyor, kamyonla, eş dost, veya tutulmuş ustalar, bunu daha önceden tespit edilen yere getirip koyuyorlardı, ki bu kâmunî bir mesken oluyordu.

Bu baraka tespit edilen yere konduktan sonra, içerisine , Atatürk resmi, bir kaç yatak, bir salıncak, yaz veya kış olmasına göre, kapı önüne yanan bir mangal, gaz ocağı veya barakanın içerisine yanan bir soba konular. Bunlar bir saat içinde olur. Jandarma geldiğinde iskan olunmuş meskeni yıkamaz. Yıkılabilmesi için bazı kâmunî formaliteleri vardır.

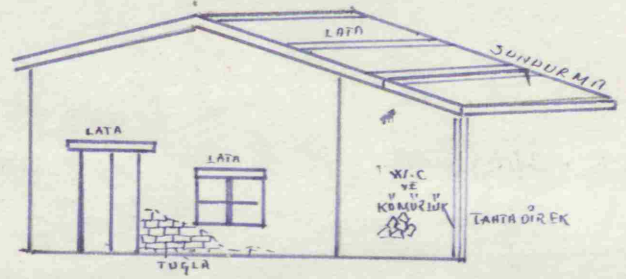
Jandarmanın işi, artık bu formalitelerin ilk başlangıcı olarak, "şu gün, şu saatte devriye gzerken yeni bir gecekondu yapılmış olduğunu gördüm. İçerisinde oturana sorduğunda -ekseriya bu ihtiyar bir kadındır- ihtiyacım olduğundan dolayı bu gecekonduyu yaptım" şeklinde bir zabıt tutulur ki bu zabıtlar matbu dur. İsim yazılacak yerler boştur, orası doldurulur. Gecekonducu memumdur, idareciler onun gecekonduğunu, kızıpta kâmunî takibata girişmeden yıkadıkları için, gecekondu bu suretle kurulmuş olur. Bunun hakkındaki evrak, resmî dairelerde dolaşmaya başlar.

Bazen gecekondu yapılıırken, gecekondu işi ile alakalı memurlar gelir. Gecekonduğunun içerisinded iskan olmuş kimse yoktur. Gecekonduğunun kapısını sâhîbîler ve bu işi yaptıklarına ait de bir zabıt tutarlar. Memurlar gidince, gecekondunda yeni bir kapı açılır , gecekonduğunun içerisine gecekonducu oturtulur. Sâhîbî yerinde durur. Evrak resmî dairelere gider. Bazen de gecekondu yapılır, bu yeni gecekonduyu vazifeli memurlar farkedemezler ve hakkında iskan zabıtı tutulmamış da olabilir. İlk baraka inşaatından sonra, gecekonducu, gecekonduğunu yavaş yavaş oturulabilir hale sokmak için çalışır

Gecekonduyunun yapımı hiç bir zaman bitmez. 10 sene evvel yapılmış bir gecekonduya, her sene tamirat ve ilaveler yapılır. Yaz aylarında Zeytinburnu sokaklarında, umumiyetle inşaat malzemesine rastlanır. Bunlar, yapılmış olan gecekonduların tamir ve tadilatı içindir.

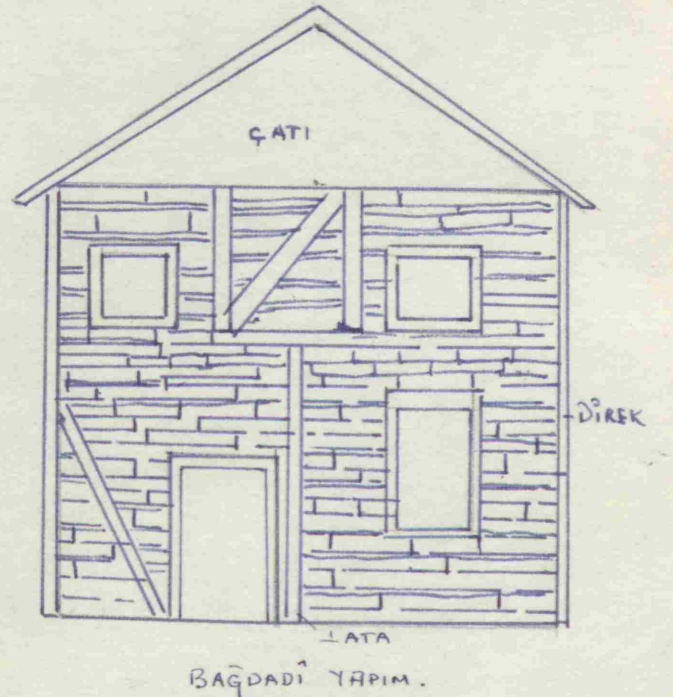
1948-1953 de yapılan binaların büyük bir kısmının maliyeti , 1500 - 2000 lira arasındadır. Bunların yapılışı, taş temel, tuğla, çamurla yapılmış duvarlar ve üstü muşamba, kontraplak tavanlı, döşemesiz 1 oda 1 hol ve arkasında sarkıtması vardır.

Gecekondu tipi pencere üzerine lata kapatılır. Sarkıtma olan kısım kapısı yoktur. Burası kömürlük ve ailenin diğer eşyalarını koymağa yarar. Bazı gecekondualarda w.c de bu kısım dadır.

Bağdadi yapım: Maliyeti daha ucuzdur. İskeletini çaktırdıktan sonra diğer kısımlarını gecekonducu kendisi yapar. Binanın yapımında önce temel yapılır. Bu temel, taş çamur, veya taş harç ile olur. Toprak seviyesinden biraz yükseldikten sonra 10 - 30 cm bu temele batıl tábir edilen ağaç kalaslarla duvarların üzerine çift sıra ağaçlar çakılır.

Bu ağaçlar da kendi aralarında tekrar kısa ağaç parçaları ile raptedilir. Yandaki resimde görüldüğü gibi yalnız bundada genel olarak 1 oda 1 sofa şeklinde değil, 2 oda vs... olarak inşa ediliyordu. Temel böylece meydana geldikten sonra binanın iskeleti yapılır. Bu iskelet uzun dal odunları, kavak ağacı veya latalar ile yapılır. Binanın iskeleti kurulduktan sonra, direkler arasına içten iki katlı bağdadi dıştan çiteler çakılır. Çitelerin arasına bazı binalarda küçük taş parçaları, molozlar ile beyaz toprak çamuru müstereken karıştırılarak atılır.

Çatalak çakıldıkça duvarlarda meydana çıkar. Daha sonra duvar, gecekondunun mâli durumuna göre beyaz toprak, kum kireç veya çimen to ile sıvanarak, gecekondular evlerinden birisi daha tamamlanmış olur.

Taş-çamur ile yapılan binalarda, taşlar arasındaki irtibatı temin için araya harç yerine çamur kullanılır. Bu devrede Zeytinbur nu gecekondularında, tavuk kümesi tarzından, 3 katlı normal betonarme binalara kadar her türlü bina yapılmıştır.

Yapılan binaları hemen iki katagoriye ayırmak mümkündür...

* Jandarmaya haber verilmeden yapılan gecekondular. Bazen jandarma gelir gecekonduyu yıkar veya çeşitli şekillerde gecekonduyu yıkmadan oradan uzaklaştırılır. Bu katagoriye giren gecekondular, bir oda, bir sofa, tek katlı olan binalardır.

* Kanunsuz olarak işik alınmış gecekondular. Bu tip gecekondular, biraz daha varlıklı olan gecekondular sahiplerinin binalarıdır. Bunlar evvela jandarma ile anlaşırılar. Gecekondunun yapılışı esnasında ken dilerinin rahatsız edilmeyeceğini temin ederler, ve ondan sonra temelli tuğlalı inşaat başlarlardır. Bazen 500 lira rüşvetle gecekondununun yapacağını tahmin ederken, bunun 1-2 katı kadar rüşvet vermek zorunda kalırlardı. Canı sıkılan memur, inşaat anında inşaat gelir, inşaatçı, kalfa veya mal sahibi, onun neye geldiğini bilir, memura para verip onu uzaklaştırır. İnşaat tamamlanıncaya kadar her gelen memura para verir onu uzaklaştırır. İnşaat bitene kadar her gelen memura para vermek zorundadır. Yoksa yaptığı inşaat yıkılır. Bunu usta, kalfa, ve mal sahibi de bilirler.

- 1- Gecekondular gecekondular tarafından yapılır,
- 2- Gecekondular, ustalar tarafından yapılır,
- 3- Gecekondular, kalfaya yaptırılır.

Gecekondular önce arazisini temin eder. Sonra bu arazi üzerine, çeşitli tipteki gecekondular yapar. Bu arada komşulardan, akraba ve hemşerilerden yardım görür. Bu tip gecekondular, basit tipte gecekondulardır. Bunların pek azının jandarma ile münasebati olmağ, jandarmayı bizzat kendisi karşılamıştır.

Yeni bir gecekondunun ilk defa usta tarafından yapılmasında, yapılmış bir gecekondunun malzemesinin tamsamen veya kısmen değiştirilerek yapılmasında ustanın rolü, inşaatı gecekonduların dediği şekilde yapmasıdır.

Kalfa tarafından yapılan gecekondularda umumî herşey kalfaya aittir. Gecekonducu parayı verip içerisine girer. Bu tip binaların mâliyeti 4000 - 5000 lira arasındadır.

15- 1948-1953 devresinde gecekondü yapımı, usta ve kalfalar.

Gecekondudaki ustaları önce 3 guruba ayırmak icap eder .

' Gecekonduda oturan veya dışarıda oturup mesleği ustalık olan kimseler.

" Kendi, komşu, akraba ve hemşerilerinin gecekondularını yapar - ken usta olan kimseler.

" Gecekonduya gelmiş işsiz serserilerden, gecekondü yapılırken amelelik yaparak usta olmuş kimseler.

Bunların genel olarak özel bir vasıfları yoktur. Her biri Türkiyenin çeşitli yerlerinden gelmiş, hiç okuma yazma bilmeyenden orta tahsilini yapmış olanlara kadar her tip insanlardır. Bu ustaları tekrar kategorilere sokmak lazımdır. Bunun için gecekondü yapımında ustaların yerini tâyin edelim.

1- Usta yevmiyeli olarak tutulur. Yevmiye, yâni gündelik 10 saat içindir. Fakat bu ustanın mutlaka 10 saat çalışmasını icap ettirmez. Üç saat çalışıp işini bitiren usta tam yevmiyesini alır ki bu da bu devirde 8,5 - 15 lira arasında idi.

2- İşçiliği, götürü pazarlık ile anlaşılarak yapılanlar. Bu da iki kategoriye ayırmak lâzım.

a) Usta yalnız kendisi çalışır, şu kadar da amele isterim der ve mal sahibinin istediği gibi çalışır.

b) Evin şekli târif edilir, gecekonducu ona göre malsmeyi temin eder.

3- Araziyi gecekonducu bulur ve kalfaya satıp bir gecekondü istiyorum der. Kalfa hesabını yapar ve gecekonducudan belli bir fiyat ister. Uzun bir pazarlık devresine girilir. Bu arada rüğe - tin kimin tarafından verileceği pazarlıkta tâyin edilir.

4- Arazi de kalfadan olmak üzere olan gecekondü yapımı. İlk gecekonduculardan bazıları genişçe bir arazi tutmuşlardı. Yenidoğan, Hâri Paşa ve Sümer, 1948 den sonra mahalle havasına sahipti. Bakkalı, kahvesi, Arnavut kaldırımından yolu bile vardı. Bölgede , Yeşiltepe mantıkasında boş sahalar vardı. Fakat usumiyetle orası pek tercih edilmezdi.

Gecekondu mantıkasına yeni gelmiş, biraz parası olan kimse bu sahaya yerleşmeyi tercih ederdi. Bu sebepten, daha önceden tutulmuş araziler satılmaya başladı. Bunlardan bazılarını, inşaattan anlayan ve jandarma ile iyi münasebet kurmuş olan kalfalar, gece - konduyu, arazi de kendilerinden olmak üzere yapıp satarlardı.

Gecekondu yapımında çalışan ustaları, jandarma ile kurdukları münasebete göre tekrar iki katagoriye ayırmak lazım.

1- Jandarma ile iyi münasebet tesis etmiş olan ustalar.

2- Jandarma ile hiç münasebet tesis edememiş olan ustalar.

Yukarıda katagorilere ayırdığımız ustalardan bir kısmı, semtin belli kahvelerinde otururlardı. Bu kahveler çok erken açılırlardı. Ufak çapta usta olanlar ve ameleler, sabahları bu kahvelere gelirler, ihtiyaç sahipleri, sabahleyin veya akşamları bu kahvelerde bir usta ile anlaşır. Bu kahvelerde yapılan anlaşmalar, gündelikle çalışan veya küçük çapta götürü iş yapan ustalarla olurdu.

Büyük çapta bir inşaatın kaç liraya mâl olabileceğini hesaplayan ve bir inşaatı hiç para almadan yapabilecek kadar parası olan ve jandarma ile iyi münasebet kurmuş (ki bunun halk nazarında öl - çüsü, yaptığı binanın jandarmalar tarafından yıkılmaması) olan ve halk arasında kalfa lakabı ile anılan ustalar, her muhitte 2-3 tane bulunurdu. İyi bir gecekondu yaptıracak kimse, semtte sorar veya inşaatı iken kalfayı götürür, arazisi kendisinden veya kalfadan olmak üzere, rüsvetin de kimin tarafından verileceği pazarlıkta belirtirdi. İşte bu kalfalar, 1948-1953 devresinde, gecekondu yapımında büyük fonksiyonu olmuş kimselerdi. Bunlar çalışmazlar, veya pek az çalışırlardı. İnşaatı çalışacak usta ve ameleleri bulur, bunların ahenkli çalışmalarını sağlar, ve gecekondu yapımına mâni olacak vazifeliler geldiğinde ortaya çıkarlardı. Bu sırada diğer usta ve ameleler ortadan kaybolurlardı. Bu kalfaların herbirinin belli bir mantıkası olur, biri diğerinin mantıkasına geçmezdi. Kalfalar, gecekondu yapımında son söz sahibi kimselerdendiler. Sonraları ocak başkanları bu işi onların ellerinden aldılar.

Bu kalfaların dışında arazi satışı ve gecekondu yapımından para kazanan bir grup daha vardı. Bunlara semt sâkinleri tarafından belli bir isim verilmemiştir.

Bunlar gecekodu yapımında, bina yapmada bütün hususiyete haiz, fakat jandarma ile iyi münasebet kuramamış insanları kullarılarıdır. Bunlar, gecekodu yapımı ve arazi alış verişinin dışında çeşitli işlere burunlarını sokarlar, inşaat malzemesi satarlardı . Gecekodunun içinde ve dışında geniş bir muhitleri vardı. Jandarma kumandanı ile çok iyi geçinirler, jandarma kumandanının aleyhinde -rüşvet v.s.. - açılacak takibatte, jandarma kumandanının lehinde şahadette bulunurlardı. Bunlar da gecekodu yapımında etkili olmuşlardır. Bunların bir kısmı, zamanla arkalarına partilere dayamış , 1953 senesinden sonra da faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

16- 1948-1953 devresine umumî bakış ve genel karakteri

Bu devrede, Zeytinburnu gecekodularında nüfus süratle artmakta idi. 1950 seçimlerinde kazanmak isteyen politikacılar, burayı sık sık ziyaret ederek, gecekodululara bel bel vaatle bulunurlardı Her iki ana parti de buraya önem vermiş, gecekodulara daima tâviz vermiş, gecekodulularda bundan çok istifade etmişlerdir. Gecekodu yapımında jandarma biraz şiddet gösterince, gecekodulular her iki partiden de istifade ederek bu türlü hareketleri önlemişler ve yeni gecekodular kurmuşlardır. 1950 senesinde iktidarın değişmesinin gecekoduya hiç bir zararı olmamıştır. Bu senelerde gecekodulular, Anadoludaki akrabalarına, buradaki iyi durumlarını yazarak, onlarıda buraya gecekodu yapmağa davet etmişler ve bu suretle gecekodu yapımı artmıştır.

Zeytinburnu gecekodu halkının, birlik içinde ve rahatça gecekodu yaptıkları bu devreye 6188 sayılı kanunla, seçimlerin yaklaşıpması neticesi, iktidarda bulunan partinin seçimi kazanabilmek için ocak ve bucak başkanlarına daha fazla önem vermeleri ve bunların arzularını hemen yerine getirmeleri, gecekoduyu yeni bir devreye sokmuştur.

6188 sayılı kânun, Zeytinburnunda 6 ay kadar gecekonda ya - pımına mâni olmuş, kanunla beraber jandarmanın da işe sıkı sarıl - ması ile, bu tarihten sonra yapılan gecekonduların kati surette yıkılacağını sanmıştır. Fakat buna da hemen çare bulunmuştur. Zey - tinburnunda kurulan gecekonduların hiç birisinin iskan za'fı yoktur (-yâni yapıldığı tarihi gösterir bir zabıt-). Bunu bilen halk, muh - tarlardan, "bu gecekonda 1953 senesinden önce yapılmıştır" diye mühürlü kağıdı çok ucuz bir fiata temin edebilme imkanı bulundu, bu kanunun neşriden çok sonra yapılmış gecekondular da bu kânunun gusulü dahiline girmişlerdir. Bu suretle, 6188 sayılı kânunun bü - gede yarattığı gecekonda, yapıldığı takdirde yıkılır endişesinden kurtulunca, yeniden yapılmaya başlanmıştır. Fakat eskiden olduğu kadar serbest gecekonda yapmak imkanı kalmamış, ortaya yeni birçok insanlar çıkmış, onlardan, gayri kanûni müsadde almadan gecekonda yapmak imkansız hâle girmiştir.

17- Örnek vakalar

a) Ayda 300 lira kazanırdım. Kiralık ev bulamadım, Zeytinbur - nuna geldim. Eski eserlerde usta idim. Aldığım para ile İstanbulda oturmam imkansızdı. Zeytinburnunda önce bir oda kiralamdım. Biraz bu rada komşu edinince, birisinin arsa sattığını söylediler. Ben de , adamın arselerından birisine tâlip oldum. 149 m²'sine 1000 lira istedi. Param yoktu, radyomu, dikiz makinesini satıp bu araziye satın aldım. Tapu istedim, güldüler ve burada tapu olmaz dediler. Tered - düt ettim. Diğer halkın da tapuları olmadığını öğrenince inandım . Tapu olmadığından yıkım, meseleside aklıma gelmiyordu. Daha sonra çalıştığım müesseseden yardım talep ettim, ve 1500 lira aldım. Bu para ile kontraplak alıp, kendim usta olduğum için, usta parası da vermeden bir oda bir mutfak yaptım. Bu tamamen kontraplak ve muşam - badan ibaretti. Taban toprak, tavan yoktu. Arsamı iyice çevirdikten sonra, yaptığım odama taşındım. 15 gün sonra jandarmalar gelip ben - den 500 lira istediler. Vermezsen gecekondunu yıkarız dediler. Pa - ram yoktu vermedim. 15 gün sonra iki jandarma, iki tane eli kazmalı amele ile gelip gecekondumu yıktılar. Çocuklarla ortada kaldım. Gi - dip başgavuş'a durumumu anlattım. Çavuş ne zaman yaptığımı sordu .

Yirmi gün evvel yaptım dedim. Yasaktı oğlum yapmasaydın tapun var-
mı dedi. Ben de burada tapu olmazmış, alem yaptı ben de yaptım de-
dim. Hâdem yapmışsın, çoluk çocuğun ortada kalmasın, git yeniden
yap dedi. Tekrar gecekonduyu yaparken, iki jandarma, yanlarında
bir de sivil adamla gelerek, paraya verirsen yap, yoksa yine yıka-
rız, çavuş filan dinlemeyiz dediler. Korktum elbisemi satarak 250
lira verdim. İki ay sonra, kontraplaklar rüzgarı tutmadı. 1000 li-
ra verdim (-95 kuruştan-) biriket aldım. Memleketinde babandan ka-
lan hissemler devrettim. Aynı kulübenin içerisinden temel attım ve
binaya çıktım. Kontraplakları kaldırıncaya, biriket duvar ortaya çık-
tı. Fatih kaymakama gelerek binaya yıktırttı. Daha önce bir sivil,
500 lira vermezsen bina yıkılacak dedi. 250 lira da ona verdim ama
bina yine yıkıldı. Yıkım sırasında ailem bayıldı, altı yaşındaki ki-
şim de yaralandı. Kızımın yaralandığını gören Kaymakam, bu bina es-
kiden yapılmış, niye yakıyorsunuz dedi. Fakat bina yıkılmıştı. 250
kadar biriketimi kullanılamayacak hâle geldi. O zaman Kaymakam, ya-
rız bana gel dedi. Ertesi gün yanına gittim, dediğini yapaydın da
başına bela olmazaydın dedi. Param yok dedim, çıkardı bana elli li-
ra verdi. Binaya gün gün yine tamamladım. İkinci odayı yaparken yi-
ne yıktılar. Baktım olmayacak, ben yapamayacağım, bana bir kalfa
tevekiye ettiler, onu tuttum. İki oda, mutfak, tavan taban düşemele-
ri, ustalık parası olarak 2500 lira aldı. 1000 lirasını rüşvet ola-
rak vereceğini söyledi. Bütün sarfettiğim para 15.000 lirayı geçti.

b) Bir zamanlar Hasan Kalfa diye birisi vardı. Zeytinburnun-
da adı bir söyleniyor, bir daha söylenmiyordu. Bu adam aslen Pomak
tı? Zeytinburnuna geldiğinde hiç bir şeyi yoktu, kahvelerde dola-
şırdaydı. Bir gün bana geldi. Ben iktidar partisi Bucak başkanı idim.
" ağbi, şurada bir arsa var, mal sahibi müsade ediyor. Oraya bir
dükkan yapmak istiyorum. Ne olur jandarma kumandanına söyle de mü-
sade etsin " dedi. Adamın haline baktım, kahvelerde sürüneceğine
varsın bir iş sahibi olsun dedim ve jandarma kumandanına söyleyi-
verdim. Hasan dükkanını yaptı. Sonraları Zeytinburnu sümer mahal-
lesinde izni olmadan gecekonda kurulmuş olan Hasan Kalfa bu olmuş.

Bir gün kahvede oturuyordum, bir kadın geldi ve affedersiniz
beyefendi, sizinle konuşmak istiyorum dedi. Buyurun dedim, kadın
durusu anlattı. Kocam verem, üç çocuğumun üçünde küçük, gecekonda
ma tehtadan yapıyordum güriydü, bu kaz başımıza yakılacak. Gecekon-
duma biriketle yapmak istiyorum.

Bütün malzememi aldım. Bir defa yaptım, gelip yıktılar. Tekrar yapmak istiyorum, yine yıkılacak. Hasan Kalfa, bir oda için 1300 lira istiyor. Bu parayı vermezsem, gecekondumu yaptıramam dedi. Yalvarmağa başladı. Ben de kadına, hanım, bana iki gün mücadele et o zaman cevap vereceğim dedim. Benim istihbaratım genişti. Jandarmalardan, Hasan Kalfanın 1300 lira istediğini, komşularından da kadının ailevi hayatını inceledim. Kadının dediği doğru idi.

Sümer parti ocaklarından da, Hasan Kalfa bize bina yaptırtmıyor diye şikayetler geliyordu. Hasan Kalfaya kin beslemeğe başladım. Kendi kendime, artık Hasan Kalfanın sonu geldi dedim.

İki gün sonra kadın geldi beni buldu. Kadına, sen binanı ne zaman yapacaksın dedim. Ne zaman mücadele ederlerse, zaten konu komşu yapacak dedi. Ben de ne zaman istersen yap dedim. Öyleyse yarın yapayım dedi. Ben de, yap ben bu kahvede olacağım, gelsinde yaksınlar bakalım dedim. Kadın, Allah rızası olsun efendim dedi ve ertesi günü gecekondusunu yapmağa başladı. Ben de kahvede oturuyordum. Bina biterken, bir jandarma teğmeni, jandarmalar ve yıkım emelesi gelmiş ve binayı yıkağa başlamışlar. Bana haber verdiler, derhal müdahale ettim. Teğmen'e, bu kadar gecekonduyu pılır yıkmazsınızda, bu zavallı kadının gecekondusunu mu yıkarınız dedim. Eğer bu gecekonduyu yık, sana Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti dahilinde ekmeke yedirtmem v.s... diye tehdit ettim. Beni tanıyordu, korktu. Jandarma ve emeleyi toplayıp gitti. Kadın da binasını yaptı.

Şimdi sıra, Hasan Kalfaya gelmişti. Teşkilata söyledim ve Hasan Kalfa büyük bir inşaat yaparken bana haber verin dedim. Hasan Kalfa, jandarma idarecilerine çok para yediriyor, onların bir dediğini iki yapmıyor, kendisinde gecekonduda su gibi para harcıyordu. Bir sabah beni uyandırdılar ve Hasan Kalfanın büyük bir inşaat yaptığını, birinci katı bitirip ikinci kata başladığını söylediler. Hemen giyinip inşaat mahalline gittim. Oranın ocak başkanını da yatağından kaldırdım ve doğrucu o semtin karakoluna gittik. Jandarma kumandanına, burada birtakım usulsüz işler oluyor, niye bunlara mücadele ediyorsunuz diye çıktım.

Ne olmuş ağbi, bir hata olursa düzeltelim dedi. Ben de, Hasan Kalfaya niye bu kadar müsamaha ettiğini, şimdi yaptığı binayıda mı görmediğini sordum, Görmedim dedi. Haydi öyleyse ben sana göstereyim dedim ve hep beraber inşaat yerine gittik. Derhal inşaatı durdurmasını söyledim, inşaat durdu. İki nüsha sabit tut , biri bende kalacak ve ben o sabitle, daha yüksek makamlara bu yolsuzlukları arzedeceğim dedim. Zaptı tuttu, ve ben başçavuş'a eğer çatıya bir kiremit koydurursan seni mahfederim dedim. İnşaat aynen kalacak, yarın buraya Vâliyi getireceğim, bakalım bu iki katlı bina görülmeyen nasıl yapılırmış ona anlatırsınız dedim. Ayrıldık, eve geldim yattım. Arkandan Hasan Kalfa geldi ve yalvarmaya başladı. Ne olur yapma, etme, beni mahvedeceksin, 1000 , 2000 demeğe başladı. Evden defettim. Onun arkasından, jandarma karakol kumandanı geldi. O da ne olur beni çocuklarıma bağışla diye yalvarmaya başladı. Ben de, eğer gider o binayı, malzemesi bir daha kullanılamıyacak şekilde yıkarsan arkana bırakırım, yoksa senin de sorun geldi demektir dedim. Hemen yıkarım, zaptı yırtalım dedi. Sen git yık, ben gelip göreceğim, ondan sonra zaptı yırtarım dedim. Karakol kumandanı gitti. Sabahleyin haber geldi, gittim baktım, öyle bir yıkılmışlarki memnun oldum. Kumandanın zaptı alıp, benimki ile birlikte yırttı. Hasan Kalfa, artık iş yapamaz oldu. Bol paraya alışmıştı, evini satıp yedikten sonra buralarda barınmadı, senti terketti gitti.

c) Halkın temsilcileri olan bizler para yemedik. Para yeseydik, sonra onlardan rey alamazdık. Fakat bazı sütsüzlerin de para yemesine mâni olmadık.

Beş, altı ocak başkanı ile bir gün Vilayete gittik. Ara sıra giderdik. Vilayette, gecekondularına bakan beyi aradık. Biraz beklesinler, Başbakan var, o gidince onları kabul ederim diye haber gönderdi. Biz bekleme salonunda oturuyorduk. Epeyce bekledik, sonra, Başbakan önde, zevat arkada çıktılar. Hemen hole çıktık . Başbakandan birşey istemek istiyordum. O sıralarda Zeytinburnunda 200 kadar gecekonduya, Encümen'den geçmiş yıkım kararı tebliğ edilmişti. Hemen aklıma o geldi.

Beyim, biz Zeytinburnundan geliyoruz. 5000-6000 haneye yıkım kararı geldi, yardımınızı istiyoruz dedim. Hemen arkasına döndü, bu gecekondu işi hâla halledilmedi mi? Bu ne durum? Ve hususi kalem müdürüne, bunu yaz ve hemen Valiye bildir dedi. Selam vererek çıktı gitti.

Biz daha Zeytinburnuna gelmeden zabıta, tebliğ ettiği yıkım kararlarını teker teker toplamış.

d) Zeytinburnu kazılmıştı. Ben, daha önce jandarma devrinde burada genişçe bir arazi tutmuş, arsası benden halka gecekondu yapıyordum. Yine böyle inşaatlardan birinde, zabıta teşkilatından devriyeler geldi. Ben bir gecekonduyu bitiriyordum. Beni inşaat yaparken gördüler. Duvardan in ve burarlardan uzaklaş dediler. Ben de oradan ayrıldım. Onlar gitti, ben yine inşaatıma başladım. Yine geldiler münakaşaya başladık. Memur yalvarır tarzda, "Yaran Amirim bu gecekonduyu yaptırtığını duyarsa, benim elbise mi çıkartır ve ekmeğinden eder, onun için birkaç sıra biriket indiriverde, ben de yıkıldı diye gideyim dedi. Ben de peki dedim ve birkaç sıra biriket indirdim. Sonra, binayı tamamen yık dediler. Kafam attı. Bana kalleslik etmişlerdi. Bina iskan durumundan çıkmıştı. İstebeler, artık yıkarlardı. Hemen saldırmayı (büyük kama) çektim ve bu binayı yıkacak, daha anasından doğmadı dedim. Çocuklara da, biriketleri yerlerine koymalarını ve inşaatı devam ettirmelerini söyledim. Memurlar şaşırıldılar. İnşaat yeniden başladı. Araya girenler oldu, ve memurlar çekip gittiler. Ben de inşaatımı bitirdim.

Bunlarla önce anlaşamadık (Belediye Zabıta Memurları) sonra onları da yola getirdik ve yine eskisi gibi inşaatımıza devam ettik.

18- 1953 - 1960 devresinde arazi işgali

Nuri Paşa, Sümer, Yenidoğan ve Yelsiz mahallelerinde işgal edilecek boş arazi kalmamıştı. Bu mahallelerdeki sahipli ve sahipleri tarafından bazı sahalara, topluca, bir gecede gecekondu kurulumuş, fakat bunlar, sahiplerinin sıkı tskibi sonunda, en fazla bir haftada yıktırılmıştır. Ancak, daha önceden başka bir gecekonducunun tutmuş olduğu arsaya, yeni bir gecekonducu para vererek satın alabilmiştir.

Yeşiltepe ve beş Telsizler ise yeni işgal ediliyordu. Fakat burada çok geniş araziyi işgal etmek imkansızlaşmıştı. Bir gecekonducu en fazla 300-400 m² kadar arazi işgal edebiliyordu. Bundan başka, bazı kalfalar, buradaki arazi sahipleri ile anlaşarak, onların arazisine gecekondular kurup, bu gecekonduların yeni sahibinden, kapladığı yer kadar, m² si 10-15 lira arasında para alıp, ona hisseli tapu veriyorlardı.

19- 1953-1960 devresinde gecekondulara kullanılan malzemeler

Biriket: Çimento, kum, ve kömürden yapılan bu yapı malzemesi, Zeytinburnuna 1953 senesinde girmiştir. 10 tuğlanın yerini tuttuğu, ve sürat esasına dayanan gecekondular yapımında da bunu kolaylaştırdığı için, gecekondular yapımının en esaslı malzemesi olmuştur. Fiyatı 50 - 70 kuruş arasında değişmiştir. 1948-1953 devresinde kullanılan malzemelerde bir değişim olmamış, buna mukabil biriket diğerlerinden çok daha fazla kullanılmıştır.

20- 1953-1960 devresinde gecekondular tipleri

Bu devirde de gecekondular, bir oda bir hol olarak yapılmıştır. Gecekondulara bir odanın kirası 75 - 100 lira arasında idi. Bir odanın mülkiyeti ise 500-700 lira kadardı. Bir oda, çok kısa zamanda kendi parasını ödüyor. Bu sebepten, daha önceden yapılan binalara yeni odalar ilave edilmiş, ve gecekondular karmakarışık bir duruma girmiştir. Bunun dışında, iki katlı betonarme binalarda yapılmıştır.

21- 1953-1960 devresinde gecekonduların usta ve kalfaları

1948-1953 devresinde inşaat yapmış kalfalar, bu devirde iş yapamaz olmuşlardır. Bu devirdeki kalfaları iki gruba ayırmak lâzımdır.

1- Ocak başkanlarından müsaade alınarak yapılan gecekonduları yapan kalfalar. Bunlar, ayrıca idareciler ve jandarmalarla iyi geçinmek zorunda değillerdi .

2- Arkalarını partiye dayamadan, doğrudan doğruya idarecilerle münasebet kurarak gecekondular yapan kalfalar.

Bunlardan Yeşiltepede gecekondular yapanlar, daha rahat çalışmışlardır. Yaptıkları gecekondular yıkılmamış, partiler onlara dokunmamışlardır. Fakat Sümer, Nuri Paşa, Yenidoğan ve Telsiz de faaliyette bulunan kalfalar, şu veya bu sebepten dolayı, faaliyetlerini, uzun veya kısa fasıllarla tâtîl etmek zorunda kalmışlardır. Diğer ustalar, daha önceki devrede olduğu gibi, kalfaların yanında veya küçük gecekondular yapımında yevmiyeli olarak çalışmışlardır. Bu iki devre, onlar için fazlaca bir fark arz etmemiş, yalnız daha dikkatli çalışarak, gecekondular işiyle uğraşan memurlarla karşılaşmak istememişlerdir.

22- 1953-1960 devresine umumî bakış ve genel karakteri

Zeytinburnusunda en koyu partisizliğin olduğu bir devredir. Bunun tabii neticesi olarak, gecekondular yapımında, partinin büyük fonksiyonu olmuştur. Bununla beraber, iktidar partisine mensup olanlardan başkaları gecekondular yapmamışlardır denemez. Partiden başka, 1956 senesinde kısmen, 1957 senesinde tamamen kurulan kaza teşkilatının da gecekondular yapımına mâni olma yetkileri, onları da gecekondular yapımında etkili kılmıştır.

Bu devrede tapuların verilmesiyle arazi kıymetlenmiş, halk burada artık yerleşebileceğine inanmış ve güzel binalar yapmışlardır.

1960 senesinde ihtilalle birlikte bu devre sona ermiş ve artık gecekondular yapımı tamamen idarecilerin eline geçmiştir.

BÖLÜM V 1960 - 1963 DEVRESİ

1960 senesinde ihtilalle yeni gecekondu yapımı durdu. Bunda Askeri idarenin sıkı kontrolü ile birlikte, o anki siyasi havanın rolü de olmuştur. Bu durgunluk altı ay kadar devam etmiş, sonra , gecekondulular, Askeri Kaymakamdan, gecekondularının tâmir edilme müzadesini almış, ve yeniden Zeytinburnu gecekondularında inşaat başlamıştır.

Bu idare, gecekondunun meşhur kalfa ve ustalarına mücadele ilan edip, onların yaptıkları inşaatları derhal yıkmış, gecekonda tâmiri için gayri kanuni izin almağa gelince, gecekondululara, meşhur ustalara gecekonduyu tâmir ettirtmemek şartı ile, gayri kanuni müzade etmiştir. Bu devirde de gecekonda yapımı önlenememiş, 1961 senesinde de gecekonda yapımı yeniden başlamıştır. Bu defa da gecekonduda usta gurupları çıkmış ve bunlarda gene çeşitli yollarla gecekonda yapmağa muvaffak olmuşlardır.

a) Bir idareci ile mülakat: Halkın karşısında boynu bükük memurla çalışmak çok güç. Ben, sanki âmir değil de memur gibi çalışıyorum. Memur gecekonduyu yıkmıyor, şayet yıkmaya kalksa, halk , sen buralardan şu kadar para aldın, bir de bunları yıkmaya utanamıyorsun, diyor. Gecekondunun bu kadar gelişme sebebi, müsamaha , acıma, rüşvet ve siyasi tutumdur. Şimdi, mülki âmirin şifahi emri üzerine gecekonduyu yıkıyoruz. Başka türlü gecekonda yapımının önünü almak mümkün değil. Ben gecekonda yaptırmam diyen idareci yalan söylemiştir. Ben buraya geleli 1,5 ay kadar oluyor, 20 gecekonda yapıldı. Ben, fakirliğine ve ihtiyaç sahibi olduğuna inandığım insanların gecekonda yapmalarına müzade ediyorum. Kânunu çiğnediğimi biliyorum ama vicdanen müsterihim. 450 lira alan memur , Peygamber soyundan da olsa rüşvet yer. Gecekonda yapımı ve yıkımı ile uğraşan memur, bu işi, isteksiz ve gönülsüz olarak yapmaktadır ~~İxxx~~ Memur biliyor ki gecekonda yapılır; yapılan gecekonduyu yıksa, gecekonda çeşitli şekillerde yine yapılacak. İşte bu hâleti ruhiye içinde olan memur, bâzen kânuna, bâzen vicdanına, bâzen de aylık durumuna göre hareket etmektedir.

Gecekondu ve bu işin yapıcıları ile, tahmininizden daha ziyade uğraştık. Bizi tektit ettiler. Yaptıkları binayı, biz ikinci gün yıkıyoruz, onlar tekrar yapıyorlardı. Araya aracılar giriyor ve bunlar çeşitli şekillerde yıkıma mâni olmağa çalışıyorlardı. Bu arada, birçok idareci, rüsvetten yükünü temin etti, bu inkar edilemez. Ortaya çıkan gecekondu meselesinde, sabıta veya gecekondu işi ile ilgili kimselerin halkla teması arttıkça, buna paralel olarak da gecekondu yapımı artmaktadır. 27 Mayıs'dan sonra yapım, bir miktar azalmış, ama bu devreden biraz uzaklaşınca, tekrar eski seviyesine yaklaşmıştır.

23- 1960 - 1963 devresinde arazi işgali

Yeşiltepe den başka boş arazi kalmamıştı. Buradaki arazilerin büyük bir kısmı da sahipli idi. Londra asfaltına doğru sirtlar da Vakıfların arazisi vardı. Gecekondu yapma sırası buraya gelmişti. Bu Efkaf'a ait olan araziler, geceleri ve Pazar günleri halk tarafından kapışıldı. Herkes boş zamanlarında arazisinin başında dururdu. Arazilerin hudutları, toprağı 10 cm kadar eğerek tespit edilmişti. Başka türlü işaretleri Belediye Zabıtası bozuyordu. Bu araziyi taksim edenler, bu civarda kirada oturan halktı. Kalfalardan bir tanesi de, orada çıkan anlaşmazlıkları hallediyordu. Herkese 200 m² arazi taksim edildi. Kalfanın menfaati, bu binaları yapacaktı. Eskiden olduğu gibi, o da kendisine bir inşaat sahası hazırlıyordu.

Ayrıca sahipli arazi de, m² si 25 liradan ve gecekondu yapması da, bu araziyi satan kalfadan olmak üzere satılıyordu. Bunun dışında bölgede arazi işgali olmamıştır.

24- 1960-1963 devresinde gecekondu kulları malzemeler

Bu devrede gecekonduya esas yapı maddesi olarak yeni bir madde girmemiştir. Fazla yıkım dolayısı ile, gecekondu pencerelerinde şeffaf plastik ve damplarında bezli plastik kullanılmıştır.

Bu devrede gecekondu kalfalarının yeni gecekondu yaparken kullandıkları malzeme biriketti. Bundan önceki iki devrede, gecekondu, tahtaperde veya tahta sandıklarla inşa edilip, sonra içeriden biriket veya tuğla ile örülürken, bu devrede bu usul kullanılmıyordu.

Bu devir gecekondularında, umumiyetle temel de yoktur. Temel olacak toprak, 5 cm kadar kazılır, sonra biriketler, bu kazılan yere yerleştirilir. Biriketin eninde biriketler üst üste konularak duvar çıkılır. Umumiyetle ilk yapımda, bu biriketler arasına harç konmaz. Bu, inşaatın süratle yapılmasını, ve şâyet Belediye Zabıtası binayı yıkmak isterse, biriketlerin kırılmadan indirilerek, onlar gidince tekrar yerlerine yerleştirilmesini sağlar. Biriketler arasına harç koymadan yapılan bu inşaat tipine Karagöz denilir. İnşa edilen odanın boyutları umumiyetle 3 x 4 m lik dir. Boyu 250 - 270 cm arasında olur. Bu kadar inşaat için 400 biriket kâfi gelmektedir. Biriket bu devirde 85-100 kuruş arasında idi . Ondan sonra, kapı, pencere ve çatı için 300 liralık kereste ve , Marsilya tipi kiremit v.s.. masraflarla 800-900 lira tutan bir gecekondur, usta tarafından gecekonducuya 2500 liranın üstünde bir fiyatla yapılmaktadır.

25- 1960 - 1963 devresinde gecekondur tipleri

Yeni gecekondur yapımı yalnız Yeşiltepe de oluyordu. Kalfa lar tarafından yapılan gecekondular, artık pahalı oluyordu. Her devirde, yalnız parası olan gecekondur yapmamıştır, parasız olan da gecekondur yapmıştır. Fakat bu devirde böyle gecekondur yapmak çok zordu. Zabıta, yaptığı gecekondunun malzemesini, hakkı olmadan kırıyor veya alıp götürüyor, yâni gaspediyordu. İhtiyacı olan bir kimsenin bu şartlar altında gecekondur yapması çok zordu. Azmettiler, onlar yaptı, Belediye Zabıtası yıktı. Biz iskan durumundayız, bize kânunu tatbik edin dediler, fakat onlar bunu yapmadılar. Sıkıştıkları zaman başka bir kânunu tatbik ettiler. İdareciler kendilerinince, bu gecekondur gayri sıhhi olduğundan yıkılmıştır diye bir dayanak buluyorlardı. Gecekonducular dayandılar, soğuk, yağmur demediler ve arsalarındaki eşyalarının yanından ayrılmadılar.

Toprağın üstüne bina yapmak gecekondur, ama toprağın altına doğru bir çukur kazar ve üstünü kapatırsan, herhalde bu gecekondur olmaz. Bu defa gecekonducu, Londra asfaltına karşı toprağı kazdı , içerisine tomyasını ve yatağını koydu, çukurun üzerine düz sopalar onun üzerine de haba ve kilimini koydu. Yağmur yağdığı zaman, bunların üzerine bir de plastik koydu. Memur geldiği zaman, çukurun üstündeki sopa, plastik, haba ve kilimleri kaldırdı.

Memur, kırılacak, yıkılacak, götürülecek bir şey bulamadı . Çukurda bir aile oturmuş ne yapabiliirdi? Burada oturma, burası gayri sıhhi dese, önce sıhhi bir yer göstermesi lâzım. Memurun böyle bir imkanı olmadığı için, eli boş olarak döndü gitti.

Toprağın altındaki canlıların büyümeğe istidadı vardır. Bu toprak altı meskenleri de karış karış büyüdü. Tabiat kuvvetleri bunları kırdı, fakat 20 kadarı, yeniden büyümeğe başladılar. Şimdi hepsinin boyu aynı değil, en fazla büyüyen, yerden iki metre kadar yükselbildi. Bu defa ümitli.....

26- 1960 - 1963 devresinde usta ve kalfalar

Kalfaların kendi bölgelerinde gecekonduyapmaları çok güçleşmiş olup, eskiden olduğu gibi kâr temin etmiyordu. Halkla memur arasına girmek güçleşmişti. Memur, bu kalfaları kabul etmek istemiyordu. Bu suretle gecekonducu, memurun karşısına kendisi çıkmak zorunda kaldı, ve inşaatında yevmiyeli ustalar kullandı. Yeşiltepe de Vakıf arsasının taksimini yapan kalfa ise, hiç bir gecekonduyu yapmadan, bütün kış bu araziyi bekledi. Kendisine, ihtiyacım diyerek kötü bir gecekonduyu kurdu, başka bir inşaat yapmadı. Nihayet yaptığı bu gecekonduyu da satıp, Zeytinburnunu terkedip gitti.

Halen Zeytinburnunda faaliyette bulunan kalfa kalmadı. Bir kısmı, başka işlerle geçimini temin etmek, bir kısmı da muhiti terk etmek zorunda kaldılar.

27- 1960-1963 devresine umumî bakış ve genel karakteri

Bu devrede gecekonduyu yapımı, diğer devrelerle kıyaslanmaya - cak kadar azdır. Bunda, idarecilerin tutumu ile, Zeytinburnunda gecekonduyu yapılacak arazinin azalması, hatta kalmaması da rol oynamıştır. Fakat yine de gecekonduyu yapımı vardır. Bu devrede gecekondular tâmir, veya yıkılıp daha sağlam olarak yeniden yapılmışlardır. Yeni gecekondunun mâliyeti , bir önceki devreye göre, bir misli artmıştır. Vakıf arsaları ile birlikte, şahıs arsalarına da gecekonduyu yapmak çok güçleşti. Halk, gecekondularına imar gireceğini beklediği için, arazi alım satımı eski hızını kaybetti, bekleyiş başladı

Zeytinburnu gecekonduyu halkı, şimdi hükümetin, kendi gecekondularına tatbik edeceği kânun ve imar planını beklemektedir.

N E T İ C E

Şimdiki Zeytinburnu kazasının bir mahallesi olan Kazlıçeşme deki viraneliklerde, İstanbulun diğer semtlerinde olduğu gibi, fakir halk tarafından gecekondular yapılıyordu. Gecekondu yapıcılardan biri, gecekondusunu Kazlıçeşme viraneliklerinde değil de, buraya 200 metre kadar uzaklıkta, arkası mera ve tarla, önü araba yolu olan yerde, yolun tretuvarına gecekondusunu kurdu. Bir müddet sonra, tretuvardaki gecekondular çoğaldı, ve arkadaki tarlaya kendilerini naklettiler. 1947 de fakir halkın kendilerine sığınacak bir yer temini için yaptıkları bu gecekondular, bu gün 18.000 gecekondu ile 80.000 nüfuslu bir gecekondu bölgesinin doğmasına sebep oldu.

Bölgede gecekondu kuranların büyük bir kısmı işçi idi. Yalnız, Zeytinburnusunda kurulan gecekondular, teşkilatlanmış bir işçi hareketi olarak kabul edilmemelidir. Önceleri burada gecekondu yapanlar, Kazlıçeşme ve Osmaniye de oturup, oradaki fabrika ve imalathanelerde çalışan işçilerle, bölgenin devamlı işi olmayan halkı idi.

Sonraları çeşitli etnik guruplar, Zeytinburnuğa gecekondu kurmuşlardır. Türkiyenin dışından, Cumhuriyet Hükümeti zamanında Türkiyeye çeşitli fasılalarla gelmiş Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Türkistan ve Yugoslavya göçmenleri ile, Anadolu ve Trakyanın çeşitli bölgelerinden gelmiş olanlar, usumiyetle kendi mensupları ile bir arada oturmayı tercih etmişlerdir.

Aynı yöreden olanların birbirlerine daha iyi yardım edebilmeleri, ortak yaşantılarının burada da devamı ve birlikte olmanın verdiği güven, yerleşmede guruplaşmalara sebep olmuştur. Yerleşmedeki bu guruplaşmada kesin çizgiler yoktur. Bir Yunanistan göçmeninin evinde bir Türkistanlı göçmen kiracı veya Taşköprülü kiracı, onlarla komşuluk münasebeti kurabilirdi.

1950 senesinden sonra burada kiracılık başlamış, 1957 senesine kadar, bölgede kira ile oturanların büyük bir kısmı, en fazla iki sene içerisinde, kendilerine yeni bir gecekondu kurma imkanı bulmuşlardır. Önceleri Zeytinburnunun dışından gelip, doğrudan doğruya kendi gecekondularını kurup otururlarken, 1953 den sonra bu imkan ortadan kalkmış ve gecekondu kurabilmek için burada akraba yanı, veya kirada oturduktan belli bir süre sonra, gecekondu kurma

imkanını elde edince kendisi veya başkalarına gecekonducularını kurdu-
durmuşlardır.

Gecekonducuların ilk devresinde halk barakalarını kendileri yapmaktaydı. Bunların yapımı özel ihtisas icap ettirmezdi. Duvarın veya çatının eğri olması, kapının tam kapanmaması, veya eski bina enkazı satan malzemeciden alınan pencerenin gecekonduya uymaması, bir mahsur teşkil etmezdi. Gaye, kira vermektен bakmış veya kira veremeyecek olanların başını sokabileceği bir yer temin etmesi idi. Bu barakada, konfor ve güzellik aranmazdı.

Zeytinburnu gecekonducuları 1948 den sonra hüviyetini de-
gış tirdi. Burası artık göz yumulan bir iskan bölgesi olarak kabul edil-
mişti. Bölgeye, sokakta kalmış olanlar değil, muhtelif yerlerde ki-
racı olan ve ev yapmak isteyen fakat oldukları yerde ev yapma imka-
nı bulamayan, çocuklarına, babandan miras olarak ev kaldı dedirt-
mek isteyen "fakir-senginler" zevklerine göre evler inşa ettirmeğe
başladılar. Bunlar inşaatlarında ehil ustalar ve iyi cins yapı mal-
zemesi kullanıyorlardı. Bu binaların sahipleri ve halk, bu güzel
evlere köşk, konak, villa v.s... isimler veriyorlardı. Güzel bina
yapabilmek imkanına sahip olmayanlar da, artık gecekonducularını bir
kışık yapmıyorlardı. Ellerindeki imkanlar nispetinde malzeme ve
usta kullanıyorlardı.

Ustaların fonksiyonları, Zeytinburnunda gecekonducunun hemen
işgal edeceği arazinin kalmaması, hükümet ve zabitanın gecekondu
yapımını önleyici tedbirlerini arttırması ile artmış, ustalar teş-
kilatlanmışlar ve başlarındaki insan da kalfa ismini almış.

Her teşkilat kendi bölgesinde kendilerinden habersiz taş üs-
tüne taş koyduramaz hale gelmiştir. 1960 da durum ustaların aleyhine
tecelli etmiş, usta teşkilatlarının fonksiyonları azalmış, 1963 den
sonra ustalar geçimlerini temin için başka işlerle uğraşmak veya
Zeytinburnunu terketmek zorunda kalmışlardır.

Usta teşkilatlarının ortadan kalkması, Zeytinburnunda gece-
kondu yapımını nihayete erdirmemiş, Arazi işgal ederek yeni bir ge-
cekondu yapmak bu defa gecekonducunun kendisine düşmüş; uzun süren
bir çabalama ve meşakkatli devreden sonra gecekonducu meskenini
toprağın altında bile olsa inşa etmiştir. Arazisi olan gecekonducu
ise, gecekondu yapımına mâni olan memurlara yeni araçlar koyarak,
eskiden olduğu gibi gecekonducularını yapmışlardır.